

DERVIŠ-PAŠA BAJEZIDAGIĆ I NJEGOVO DJELO “ZÜBDETÜ’L-EŞ’ÂR”

U ovom kraćem prilogu pokušat ćemo kroz autobiografsku poeziju Derviš-paše Bajezidagića skrenuti pažnju na Derviš-pašu kao pjesnika i bosanskog beglerbega. Usput ćemo skrenuti pažnju na jedno Bajezidagićevo djelo zasad nepoznato u bosanskohercegovačkoj književnoj historiji. Radi se o djelu “Zübdetü’l-Eş’âr” (rukopis: Topkapı Sarayı Müzesi Ktp. REVAN – No. 824), na koje je pažnju naučne javnosti u svom Katalogu skrenuo Karatay, pogrešno ga pripisujući Sadedinu, dok je ispravke dala Zehra Toska i pokazala kako se zapravo radi o djelu Derviš-paše Bajezidagića iz Mostara, koji je 1582. godine, u vrijeme pisanja djela, bio sokolar na Dvoru, a petnaestak godina kasnije postao bosanskim beglerbegom.¹

I.

Pjesnik i bosanski beglerbeg Derviš-paša Bajezidagić u dosadašnjoj literaturi ocijenjen je kao pjesnik posebnoga umjetničkog dara, ali i kao vrlo zanimljiva i važna historijska ličnost u historiji Bosne u osmanskome periodu. Osmanski pisci tezkira i kasniji sintetički radovi Hammera i Bašagića, a potom i Handžića i Ergüna, daju osnovne podatke o Bajezidagiću kao književniku, dok osmanski hroničari, kao što su Mustafa Selaniki, Hasan Beyzade i Pečevija, daju osnovne podatke o Bajezidagiću kao bosanskom beglerbegu i njegovim ratovanjima u Mađarskoj. Tek kad se na jedno mjesto skupe i obrade dosadašnji podaci i dostupni rukopisi Bajezidagićevih djela, možda će se bolje moći shvatiti kitnjasto panegiričko pisanje biografa i Bajezidagićeva suvremenika Kınalızadea o poetskome liku Derviš-paše. Bajezidagić je bio dvorski pjesnik u pravom smislu te riječi. Iako je rođen u mostarskoj mahali Podhum, svoje glavno obrazovanje stječe na samom osmanskome dvoru, gdje ga otac Bajezid šalje, još u ranoj mladosti.

Vrijeme kad Derviš stiže iz Mostara u Carigrad bilo je vrijeme velikog bošnjačkog vezira Mehmed-paše Sokolovića, a u vrijeme kad je Bajezidagić

1 Zehra Toska, “Bir Armağan Zübdetü’l-Eş’âr” u: Prof. dr. Nihad M. Çetin’e Armağan, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1999., str. od 293-358.

počeo stjecati temeljne vještine za pisanje poezije i proze, u blizini i na samom Dvoru srećemo i Sokolovićevog prijatelja i pjesnika Muhammeda Karamusića Nihadiju iz Sarajeva, poznatog po brojnim tarihima na turbetu, medresama, kiraethani i česmi Mehmed-paše Sokolovića, kao i po tarihu na višegradskoj ćupriji. Iako i Muhammed Karamusić Nihadija ima nekoliko zanimljivih gazela na perzijskom jeziku u svome *Divanu*, ipak se glavni utjecaj i poetsko profiliranje mladog pjesnika Bajezidagića vezuje za intelektualni i poetski lik Ahmeda Sudije Bošnjaka iz Čajniča, poznatog u literaturi po komentarima perzijske tesavufske literature i klasične perzijske poezije.

U ovom radu pokušat ćemo rasvijetliti neke detalje iz Bajezidagićeva života, između ostaloga, i na osnovu autobiografskih zapisa samog pjesnika. Pisanje o svom dolasku na Dvor Bajezidagić otpočinje u petom poglavlju *Muradname*:

طوطی قند خای شکر ریز

ناظم قصه صفا انکیز

Pjesnik pripovijesti što oduševljenje rasplamsava

Papiga /duše/ slatkorječiva što šećer² /Spozna je/ okolo rasipa

(M:152)

U stihu gdje sebe poredi sa «papigom duše», uočava se utjecaj tada već prilično popularnih mističko-ljubavnih mesnevia u osmanskoj književnosti. Istodobno se uočava nastojanje pjesnika da opiše trenutno stanje i poziciju na Dvoru, ali i način kako je došao do te pozicije:

بنده پادشاه عدل و کرم

یعنی درویش صاحب الاخلاص

عرضه ایلمر بورسمه اجمالا

مرغ داستان سرای باغ حرم

کمترین چاکران خانه خاص

سر گذشتن بیان ایدوب حالا

Ptica epopeje na Dvoru bašče Harema

Sluga padišaha pravde i velikodušja plemenita

Najubogiji od službenika iz Has-odaje:

Derviš - koji iskrenost posjeduje

Svoj životni put objašnjavajući sada

Za ovu priliku sažeto predočava ...

(M:153-155)

2 Kıand – slatkoća duševne Spoznaje.

Uvodni dio poglavlja o svojoj sudbini, trenutnoj situaciji i o povodu za pisanje djela odaje vrlo vješta pjesnika narativne lirike u bošnjačkoj poeziji na orijentalnim jezicima:

آت میدان سراینه واصل	طفل ایکن داخی اولدم الحاصل
سوردی برنیجه دم دم وعالم	دور سلطان سلیم ایدی اولدم
ایلدی ترک تاج و تختی سلیم	ایلیوب آرزوی خلد و نعیم
<u>غفر الله ذنبه و عفا</u>	یعنی نوش اتدی جام بزم فنا
حضرت شه مراد ظل اله	دوریمز پادشاه طال بقاه

*Još kao dijete bijah, da ne duljim ja
 U Atmejdanu, na Dvoru, prinova pridošla
 Doba sultana Selima bijaše tada
 Prođe puno vremena i svijeta
 Silno žudeći za Baščom Vječnosti³ i Ugode⁴
 Sultan Selim napusti krunu i prijestolje
 Tako ispi pehar na Skupu prolaznosti⁵
 Nek grijeh njegov Allah izbriše i oprosti
 Padišah našega doba, Bog da ga vječno poživi
 Visočanstvo padišah Murat, Božija zaštita⁶ na zemlji
 (M:156-160)*

Iz stihova se nedvojbeno razaznaje da je Bajezidagić došao na Dvor u vrijeme sultana Selima II (1566-1574). Bajezidagić se na početku obrazovao u Ibrahim-pašinom Saraju. Vjerovatno je, pod utjecajem tada već čuvenog komentatora perzijskih klasika Ahmeda Sudije Bošnjaka, razvio poseban odnos i sklonost ka lijepoj književnosti i mističkim, sufijskim tekstovima. U Bajezidagićevo vrijeme, naime, Sudi je već imao prilično završen komentar uvodnoga dijela *Mesnevi*e Dželaluddina Rumija. Nakon vladavine sultana Selima II (1566-1574), na vlast dolazi Murat III (1574.-1595.). Bajezidagić prelazi u Enderun, unutrašnjost Dvora, u svitu posebnih carskih sokolara.

3 *Huld* = naziv za jedan od osam dženneta.

4 *Ne'im* = naziv za mjesto u raju (džennetu).

5 *Bezm-i fena* = skup prolaznosti, ovaj svijet, prolazni svijet.

6 *Zillullah* = Božija sjena, zaštita na zemlji, oslovljavanje vladara uglavnom u srednjem vijeku i ranom novovjekovlju.

U stihovima što slijede Bajezidagić daje opis vremena u kojem piše svoje djelo, odnosno daje opis svoje pozicije u vrijeme sultana Murata III:

اشکی خاکن اتدی شهر یوس	تخته قلدی سعادتله جلوس
اولدی غمناک سینه لر خرم	گلدی آچلدی گل کبی عالم
که مراد پنه ایردی خلق جهان	اولسه لر طگمی خرم و خندان
ظلمت ظلم اولدی ناپیدا	نور عدلیله طولدی هب دنیا
خوار و زار اولدی اهل کفر تمام	شادمان اولدی فرقهء اسلام

*Sretno se na prijestolje ustoliči
 Prah sa praga njegova poljubiše drugi vladari
 Svijet se nasmiješi, rastvori poput ruže
 Grudi pune brige radošću se otvoriše
 Da li je čudo ako budu veseli i nasmiješeni
 Ljudi cijelog svijeta, pošto su želju svoju ostvarili
 Čitav svijet se ispuni svjetlom pravde
 Tmica nepravde i zuluma nestade
 Skupina islamska obradovana bijaše
 Poniženi i ojađeni bijahu bezuvjernici, posve*
 (M:161-165)

U nastavku Bajezidagićeve poeme slijedi panegirički opis djela sultana Murata III. Nakon toga, opet se vraća na opis nekih događaja iz vlastitog života:

روز و شب طورمه یازوب اوقوردم	اول سرای ایچره نیجه ییل طوردم
ایلر ایدم همیشه کسب کمال	انده کوندن کونه نته که هلال
بولسون ایکی جهانده مقصودی	ایردی استادمگ بگا سودی
رضی الله عنه فی الدارين	ایلدی علمله وجودیمی زین

*U tom Dvoru puno sam boravio godina
 I danju i noću neprestano bih pisao i čitao ja
 Tada, iz dana u dan baš poput polumjeseca
 Stalno bih se trudio da dosegнем do savršenstva
 Od moga Učitelja korist stiže meni⁷
 Nek se na svijeta oba ostvari ono što želi!*

⁷ Vjerovatno se radi o aluziji na učitelja Ahmeda Sudiju iz Čajniča.

*Znanošću on uresi moje biće
Nek Bog na oba svijeta njime zadovoljan bude!*
(M:173-176)

Bajeziđagić daje vrlo zanimljive stihove o svojoj poetskoj naravi, odnosno o tome kakvu poetsku inspiraciju treba razvijati pjesnik u okviru opće islamske duhovne tradicije:

ایلریدم تتبع اشعار	میل ایدوب طبع که کهی ناچار
کورسه طبعم اولوردی مفتونی	بر کلام لطیف و موزونی
طبع ارردی صو کیبی ذوقندن	دل منور اولوردی شوقندن
بگا ویردی طبیعت موزون	شکر بیحد که خالق بیچون
ذهن روشن عظیم دولتدر	طبع موزون شریف نعمتدر

*Dok je priroda pjesnička s vremena na vrijeme negdje jedna žudjela
Ja bih se bavio izučavanjem i podražavanjem pjesama
Kad bi prefinjeni govor i u metrovima
Moja priroda zapazila, odmah bi se ludo zaljubljujvala
Od žudnje za njim duša bi prosvijetljena bila
Od užitka u njemu poput vode narav bi pjesnička nadolazila
Zahvala beskrajna Stvoritelju Kojeg se za razloge ne pita
Što mi prirodu, poetsku, odmjerenu dariva
Narav poetska odmjerena - blagodet je časna
Razboritost blistava, sreća je prava...*
(M:177-181)

Derviš-paša nastavlja opisivati svoje napredovanje na Dvoru:

بیشم اولدی همیشه کسب کمال	حاصلی طوردم انده برنیجه سال
حرم خاصه انتقال اتمدم	عاقبت اندن ارتحال اتمدم
ایلدم حقّه شکر بی پایان	داخل اولدم بهشته صانکه همان
بویله اولمز دخی خجسته مقام	اولدم آسوده ایلدم آرام
مثلا فی البلاد لم یخلق ⁸	بوسرایگ نظیری یوق الحق
جمله سی اهل عفت وعصمت	خلقی فرخنده خوی خوش سیرت
نوله دیرسم بهشت جاویدان	طوپطلوایچی حور یله غلمان

*Da ne duljim, ostadoh tu, tada, nekoliko godina
Posao mi bijaše neprestano postizanje savršenstva*

8 Usp. Qur'an, al-Fağr, LXXXIX:8. (الَّتِي لَمْ يُخْلَقْ مِثْلُهَا فِي الْبِلَادِ).

Konačno, odatle se odselilih
U Harem-i has⁹ se preselilih
Kao da u sami Džennet uđoh ja
Istinitom se zahvaljivah bez prestanka
Postadoh spokojan, stigoh do smiraja
Više ne može biti ovakvog mjesta odabrana
Ovom Dvoru sličnog nema, to je istina
“Slično njemu nije stvoreno u drugim zemljama”¹⁰
Stanovnici njegovi vesele su naravi i prijatna djela
Svi su oni blagoumilni i bez poroka
Unutrašnjost je njegova krcata ljepoticama i slugama
Šta će biti ako kažem - to je raj kojem kraja nema!?
 (M:186-192)

Posebna, Hass odaja na Dvoru bila je mjesto gdje je Bajezidagić dugo boravio i pisao poeziju. Bajezidagić je na Dvoru obavljao i počasnu funkciju dvorskoga sokolara. Treba naglasiti da je Bajezidagićev mecena sultan Murat III bio ljubitelj perzijske klasične poezije. Hroničari suvremenici opisuju Murata III kao vladara koji je bio sklon okupljanju mladih i talentiranih pjesnika u svom društvu. Sam sultan bio je sufijski pjesnik, a pisao je pod pseudonimom *Muradi*. Ovako Bajezidagić u stihovima govori o svome postavljenju za carskoga sokolara:

اولدی کارم طوغنجیلیق هر بار	باز دولت المده قلدی قرار
سایه صالدي همای همت شاه	حمد لله که فرقمه ناگاه
رفعتم بازی آپدی زرین پر	مهر صنمه طوغان فلکده سحر
دیمسون هیچ اوچورمه در اغیار	بگا عنقا مقرر اولدی شکار
خلد الله ملکه آمین	کارم اولدی ثنای شاه گزین

Soko sreće u ruci mojoj stiže do smiraja
Sokolarstvo bi zanimanje moje u svako doba

9 Harem-i hass = posebni harem/ odaje na sultanovome dvoru.

10 Usporedba nastala na osnovu ajeta: «*kojima ravna ni u jednoj zemlji nije bilo*» (*al-Fağr*, 8). Tako Bajezidagić, pišući čak i stih na arapskom (umjesto na osmanskome turskom), implicitno uspoređuje Saraj u kojem se nalazi sa Iremom «punim palata na stubovima» (ارم ذات العماد), uspoređujući ga sličnim, u skladu sa postojećim metričkim ustrojstvom svoga djela, stiliziranim konstrukcijama i leksemama.

*Hvala Bogu koji mome razabiru iznenada
 Pruži pažnju svoju a i sreću pažnje padišaha
 Ne misli da je to sunce što se na nebu u praskozorje rađa:
 Moje uspinjanje - soko taj, zlatno krilo otvara
 Anka ptica¹¹ zasigurno postade moja lovina
 Nek suparnici nikad ne kažu – to je tek puštanje u let soko-
 lova
 Moje zanimanje postade hvaljenje padišaha odabrana
 Nek Bog učini da vječna bude vlast njegova!   Amin
 (M:225-229)*

Svojim visokostiliziranim kasidama i gazelima Bajezidagić privlači pažnju vladara. Postaje dvorski aga iz Hass odaje, poznat po tim kasidama i gazelima:

جمله رنگین و بی بدل دیردم	گه قصیده گهی غزل دیردم
بگا بخشش لر ایلدی وافر	گاه زر کاهی خلعت فاخر
ایلیوب لطف بی حساب و قیاس	عاقبت پادشاه قدرشناس
ایتدی درویشه بیحد احسانی	خانهء خاصی قلدی ارزانی

*Čas bih kasidu čas gazel izricao
 Sve bih u ukrasima i nedostižno govorio
 Nekad je to zlatnik, nekad ogrtač svečani
 Broj poklona za mene se umnoži
 Na kraju, vladar što moć spozna
 Dajući darove bez računanja i brojanja
 Odgovarajućom učini Hass-odaju
 Bezgranično dobročinstvo ukaza Dervišu
 (M:230-233)*

Derviš-paša uživao je zaštitu sultana Murata III. Često se sa njim družio i bio na vrlo važnim sastancima i susretima na Dvoru. Poezija i sklonost prema tesavvufu dodatno ih je zbližila. Sultan je, inače, bio omiljen među dervišima:

¹¹ Mitska ptica *Anka*, u navedenom kontekstu ptica koja najavljuje sreću u životu.

اولدی درویش پادشاهه یقین	ذَرّه سان اولدی آفتابه قرین
اولدی جمعیت شه و درویش	ملک عالمده بر مناسب ایش
شاه و درویشدر جهان ایچره	سویلنان دلده هر زبان ایچره
بویله یوق پادشاه خیراندیش	صورتی شاه و سیرتی درویش
خسرو سربلند عالیشان	دلنواز محب درویشان

Odgovarajućom učini Hass-odaju¹²
Bezgranično dobročinstvo ukaza Dervišu
Derviš postade blizu padišaha
Sve misliš, trunčica se suncu približila
Poče druženje padišaha i derviša
U upravi svijetom stvar odgovarajuća
Padišah i derviš su na svijetu ovom
Nešto o čemu se govori u srcu i na jeziku svakom
Nema više takvog cara koji toliko o dobru razmišlja
Izgled mu je k'o u cara, a život k'o u derviša
Husrev¹³ uznositi, visoka ugleda
Srcu drag i omiljen među dervišima

(M:233-238)

Zanimljivo je Bajezidagićevo pisanje o vlastitoj slavi koju zadobija onda kad pridobija naklonost sultana. Bajezidagić posebno izdvaja gazele po kojima je bio poznat u to vrijeme. Za svoju slavu zahvalnost iskazuje sultanu Muratu III:

الطفه شاه مکرمت پیشه	التفات ایلدی چو درویشه
خدمتی ایله مغتنم اولدم	حرمی ایچره محترم اولدم
کیمیا در چو شهلرگ نظری	نوله زر قلسه خاکله مدری
بولدم اکسیرهمتیه همان	زر کبی اعتبار بی پایان
غزلم طولنوب طقوز شهری	شهرتم طوتدی کون کبی دهری

Vladar što dobrotom svojom radi djela časna
Tako Dervišu blagonaklonost ukaza
Služenjem njemu, nagrađen bijah
U posebnoj odaji njegovoj poštovan bijah

12 Hane-i hass, posebna odaja na Dvoru.

13 Husrev, junak.

*Jer, pogled vladara jeste posebna hemija
 Šta je čudno ako zemlju i čerpič on u zlato pretvara!
 Eliksirom njegove duhovne pažnje odmah pronađoh ja
 Bezgranično uvažavanje, poput zlata
 Gazel moj devet gradova obiđe
 Slava moja kao sunce ovaj svijet zauze...*
 (M:242-246)

Bajeziđagić je postao istaknuti dvorski pjesnik sultana Murata III. U to vrijeme piše dva djela koja posvećuje sultanu Muratu III. Prvo djelo je *Zübdetü-l-Eş'âr*, koje je napisao 1582. godine. Drugo djelo je prijevod Binaijeve *Sehaname* sa perzijskog, sa uvodnim finalnim autoriziranim poglavljima. Djelo je dovršio 1587. godine (995. h.g.). Naime, za prevođenje Binaijeve *Sehānāme* sa perzijskoga jezika najbolja preporuka mladom Bajeziđagiću bilo je djelo *Zübdetü-l-Eş'âr*, napisano negdje oko 1582. godine, u kojem se istakao i po pisanju birane panegiričke poezije, osobito kaside, na perzijskom jeziku. Imajući na umu sve navedeno, sasvim je logično zašto je dvorski aga Zejrek-aga, nakon 1582. godine, donio djelo *Sehānāme* (*O darežljivosti knjigu*) na perzijskom jeziku i dao ga mladome Bajeziđagiću da ga "prevede" na osmanski jezik.

Nakon što je završio svoj prijevod navedenga djela, Bajeziđagić je u sviti sultana Murata III stekao još veći ugled na Dvoru. Nešto prije 1591. biva promaknut na mjesto dogandžibaše, glavnog carskog sokolara, a po nekim biografima u čehaju dogandži-baša (Beyānī, fol. 32a-b; Kınalızāde, I, 374). Na taj položaj dolazi poslije zemljaka Hasan-paše Predojevića, koji je sa poslije te funkcije postavljen za segedinskog sandžakbega. Bajeziđagić je 1000. (1591./1592.) godine izdvojio sredstva da se u mahali Podhum u Mostaru sagradi mesdžid, uvakufivši istodobno i prateće objekte za finansijsko izdržavanje mesdžida.¹⁴

Bajeziđagić je bio drag sultanu Muratu III i kao posebni savjetnik (*musāhib-i hās*) prisustvovao je brojnim važnim skupovima na Dvoru, od 1592. do 1595. godine, sve do smrti sultana. Historičar Mustafa Selaniki bilježi da je sredinom redžepa 1004. (1596.) godine Bajeziđagić, kao dogan-

14 Devet dućana u Mostaru, pet mlinova na Buni i 130.000 akči gotovine.

dži-baša otišao na hadž, a kad se vratio, dobio je ferman za postavljenje na mjesto šahindžibaše, te iste godine je već postao dogandžiaga.¹⁵ Bajezidagić učestvuje i u pohodu sultana Mehmeda III na Egru (u jesen 1596).

Godine 1597. Derviš-pašin mesdžid, prema sultanovoj odredbi, dobija status džamije, sa nešto uvećanim pratećim vakufom. Malo kasnije Bajezidagić dobija zvanje čakirdžibaše (Rıza, s. 35; Riyazi, fol. 60b), a u februaru 1599. godine postaje bosanski beglerbeg (bosanski paša). O postavljenju Derviš-paše Bajezidagića na mjesto bosanskoga beglerbega 1007. (1599.) godine povjesničar Selaniki Mustafa piše sljedeće:

“U drugoj dekadi džumade-l-ahira, Derviš-aga, koji je odgojen u časnim dvorskim odajama, istaknut po znanostima i savršenim odlikama, visoko cijenjen po sjajnoj poeziji i prozi, opisan kao bistar i duhovit, sa zaštitom pogleda pažnje rahmetli Murat-hana, poznat po dobrom rasuđivanju i raspoređivanju stvari, doživio je tad neke spletke podmuklih ljudi i zavidljivaca, te je napustio prijestonicu. Tom prilikom, obavivši časni hadž, kad mu je omogućeno da obavi tavafo oko svetoga Bejtullaha i posjeti Revza-i mutahharu (mezarje) hazreti Poslanika, odličnika sveg stvorenog, pa kad se u vrijeme carskoga ustoličenja sultana Mehmed-hana vratio natrag, u zvanju šahindžibaše, on je otišao na carski pohod i prisustvovao osvajanju utvrde Egre, te je u borbi sa vojnim jedinicama, pokazujući velika junaštva i hrabrost, kao istaknut u borbi sabljom i uz snažan osjećaj za hrabrost postao kučuk mirahur. Nakon toga, u dužnost mu je fermanom određeno da bude šahindžiaga, te mu je sada dobrostivom sultanskom pažnjom stavljeno u dužnost da bude beglerbeg u Bosanskom vilajetu, u staroj domovini iz koje i sam vodi porijeklo - a sve to bi prema njegovoj vlastitoj želji. Umjesto Muteferrika Arslan-aga, koji je ranije bio šahindžibaša, on (Derviš-paša) dobi zapovijed da opet bude šahindžibaša.” (Selaniki:II:790).¹⁶

15 Selaniki (II:575).

16 Citat i transliteraciju preuzimamo od Selanikija: “Ve evāsīt-ı cumāde-l-āhirede harem-i muhteremde terbiye olunub, ma’ārif ü kemālāt ile mümtāz ve tāb-ı nazm u nesr ile ser-efrāz ferāset u kıyāset ile mevsūf ve merhūm u magfūrun-leh Sultān Murād Hān-ı ma’rūf nazar-ı şeriflerinde hūsn-i re’y ü tedbīr ile ma’rūf olan Dervīş Ağa erbāb-ı hıkd u hased keydine uğrayub taşra çıkmışdı. Bu vāsita ile Hacc-ı şerif idüb, tavāf-ı Beytu’llāhi’l-harām ve ziyāret-i Ravza-i mutahhara-ı hazret-i Seyyidü’l-

Treba istaći i Selanikijev sud o tome da je Derviš-aga bio izrazito moralan i čestit, talentiran i učen čovjek, ali i još jedan podatak je vrlo zanimljiv: «...*doživio je stanovite spletke podmuklih ljudi i zavidljivaca, te je napustio prijestonicu.*» Selaniki govori o čestitosti Derviš-paše kao da ga je osobno poznao i takvu svoju bilješku smješta u svoju *Historiju*. Smutnja na Dvoru, ali i Bajezidagićeva želja da bude u svojoj «domovini», u Bosni, bili su razlozi Bajezidagićeva postavljenja na mjesto bosanskoga paše. Prema nekim podacima iz tezkira i hronika, jedno vrijeme se na Dvoru počelo pričati kako bi Bajezidagić mogao postati veliki vezir u Carstvu zbog svoje velike vještine, mudrosti, čestitosti, odvažnosti i bliskosti carskoj porodici. To je bio znak za početak velikih spletki na Dvoru, a Bajezidagić je jedno vrijeme otišao izvan Istanbula kako bi se spletkarenje malo ublažilo, ali se po povratku (sa hadža) opet sreće sa brojnim spletkama na Dvoru. Zato je sam tražio da ode u svoju staru domovinu, u Bosnu, na službu.

Nakon vrlo kratkog postavljenja za kućuk mirahora, Bajezidagić je bio postavljen za *bosanskog beglerbega*¹⁷. Mustafa Selaniki bilježi još jedan kraći podatak o Bajezidagiću. Po njemu, Derviš-paša Bajezidagić početkom redžepa 1007. h.g. (1599.) stiže u Bosnu: “*Početkom mjeseca redžepa Derviš-paša, beglerbeg Bosanskog vilajeta, uz ceremonijalne ukrase i savršeno pripremanje, postrojivši vojni odred (alay), iznenada krenu na pohod početkom hamsina, po hladnoj i žestokoj zimi.*”¹⁸ (Selaniki:II:793). Sa istim zvanjem Bajezidagić učestvuje u sklapanju primirja, kao i potpisivanju ugovora o primopredaji Stolnog Biograda/ Szekesfehervara, koji tada dolazi pod njegovu zaštitu. Osmanski historičar austrijskog porijekla Hasan Bey-zade detaljno opisuje ulogu pjesnika Derviš-paše u potpisivanju primirja kod Stolnog Biograda. Navedeni hroničar spominje i Derviš-pašina

enâm müyesser olub geldükde culüs-ı hümayün-i Sultân Mehmed Hânî vaki‘ oldukda Şâhinci-başlık hidmeti ile gidüb sefer-i hümayûnda kal’a-i Eğri fethinde ve tabur muhârebesinde nice celâdet ü merdânelikleri müşâhede olunub, sakilû’s-seyf, şecâ’at-şî’âr olmagın Küçük Mirâhûr olmışlardı. Ba’dehu yine şâhinciler ağalığı fermân olunub hâlâ kadimî vatan-ı aslısı olan vilâyet-i Bosna beglerbeğliği ile manzûr-ı ayn inâyet buyurulub ber-murâd oldılar. Sâbikâ şâhinci-başı olan Müteferrika Arslan Ağa yeline tekrâr Şâhinci-bâşı olmak fermân olundu.” (Selaniki:II:790)

17 O Bajezidagićevom učešću u vojnama 1008. (1599./1600.) godine vidi detaljnije kod S. S. Hadžihuseinovića Muvekkita (Muvekkit:I:225-227).

18 Evâ’il-i şehri recebde vilâyet-i Bosna beglerbeğisi olan Dervîş Paşa hazretleri müzeyyen ü mükemmel alay tertîb idüb, evâ’il-i hamsinde berûdet-i şiddet-i şitâda çıkub gitdiler. (Selaniki:II:793).

pisma, kao i druge vrste korespondencije sa neprijateljskim zapovjednicima. Ovdje ćemo izdvojiti jedan zanimljiv odlomak o Derviš-paši iz Hasan Beyzadeove *Historije* (BHA3, F Kp Al:337b): «*Potom od pouzdana serdara i vrhovnoga emira Bosne pjesnika Derviš-paše stigoše pisma – o tom kako mu je stigao dopis i neki čovjek od Francuza*¹⁹ (Firenkler) *što uživahu zaštitu u (tvrđavi) Papa - jednoj od nevjerničkih utvrda, a sve u vezi sa kraljem zlih postupaka, a u kojem obznaniše sljedeće riječi: 'Prošlo je više od godinu dana kako on (kralj) zanemaruje naše mjesečne prinadležnosti (ulufe). Ako nam zapovjednik islamskih vojski Ibrahim-paša isplati zaostale prinadležnosti i ako prihvati mjesečne plaće određene za svakoga od nas, i opet, dokle god tako postupa, ako naredi isplatu jednom u tri mjeseca, mi ćemo odmah muslimanima predati tvrđavu Papa, i još ćemo, mi – franački vojnici kojih po broju ima 2.000 ljudi, kakvu god službu da zapovjedi i na koju god stranu da nas pošalje, mi ćemo tamo stići i obavezu služenja ispunjavajući postat ćemo prijatelji onome ko je prijatelj presretnoga islamskoga vladara a dušmani onom ko bude njegov dušmanin', te tako, sa obaviješću da je to obznanjeno, šaljući njihove deftere (bilježnice) dalje: (stoji) da su njihove zaostale službe šezdeset hiljada u obliku filurije, Ibrahim-paša, nek mu se Allah smiluje, prihvati sve njihove želje i napisa predstavku - molbu glavnome visokom carskom zapovjedništvu, bez odlaganja osigura da se donese 60.000 filurije, te tako, čim 10.000 filurije stiže do carske vojske, sve to kao putarinu (harc-ı rāh) za njih, zajedno sa ugovorima (ahdnamama), posla Derviš-paši, a on sve isto, to Francima u Papi proslijedi te, prema običajima navedene zajednice, još i predade zlatne lance koje dadoše da se pričvrste za njihove korone (mjesto gdje se vezuju lancići). Kako spomenuti "lanac" i porez stiže u unutrašnjost tvrđave Papa, oni odmah tvrđavu isprazniše i tad je predadoše vojnicima muslimanima koji su sa Derviš-pašom, i tako do Derviš-paše stigoše, sa njim se susretoše i ceremoniju pokornosti obaviše, a od spomenutog mir-i mirana (paše) predavke i pismena uzeše te se sa jednim od aga na put zaputiše, do ratne oblasti (daru-l-džihada) – do Biograda, i staviše se u službu toga plemenitoga serdara. Sa oklopima, oružjem i blistavom sabljom bijahu spremni za službu, čekajući znak, a kad tragovi radosti prvoga proljeća pristigoše, odnosno kad spomenuti serdar krenu u pohod na Kanjižu, navedenih 2.000 Franka (Firenk), sve se nadmećući, pođe naprijed i Bobovac (Bobocsa) bi osvojen; kad su počeli opkoljavati*

19 Usp. Hammer, Josef von, *Historija Turskog/Osmanskog carstva* (prev. Nerkez Smailagić.), 2. tom, Zagreb, str. 141; Ibrahim Alajbegović Pečevića, *Historija 1576-1640.* (prev. Fehim Nametak), 2. tom, Sarajevo, 2000., str. 193.

Kanjižu, Franci (Frenkler) su prvi ulazili u rov i opkoljavali tvrđavu. U noći kad su navedeni ušli u rov, spomenuti zapovjednik Ibrahim-paša sve zaostale mjesečne prinadležnosti od 50.000 filurija, navednim je Francima (Firenkler) dao, bez ostatka i zaostatka.»²⁰. (Hasan Beyzade:III:619-623)

Treba napomenuti da je Derviš-paša funkciju bosanskog beglerbega obnašao do 1600. godine, do pohoda na Kanjižu. U izvorima se bilježi da je 1010. h.g. (= 02. 07. 1601. - 20. 06. 1602.) opet boravio u Mostaru, gdje je osnovao nove zadužbine. Jedno vrijeme Derviš-paša je bio bez postavljenja, a nakon što je 1010. (1601./1602.) prezimio u Mostaru, piše svoj poznati gazel o Mostaru:

*Ko bi mogao opjevati redom
Sve ljepote divnoga Mostara
Zar se čudiš, srce, što ga ljubim
Sa ljubavlju sinovskoga žara?*

(preveo Safvet-beg Bašagić).

Biblioteku je osnovao u martu 1602. godine. Iste godine, 1010.h.g. (1602.) Derviš-paši umire majka u Mostaru. Tad je napisao tarih-elegiju/teessufnāmu (žalopojku) povodom majčine smrti (MEK:III:104)²¹:

ای کوکل طورمه سن اول دخی ملول	اغله ای دیدہء خون افشانم
جمله فانی اولیسی فرع و اصول	نه که واریسه صغیرله کبیر
باقی اولوردی جهان ایجره رسول	اکر اولیدی بو عالمده بقا
سائل اولوب بکا اولدم مسؤل	هاتف غیب بو عالمی برکون
سفر آخرته اول مشغول	ددی یوق چونکه بقا عالمده
نوبت ایرشدی سکا اکاه اول	والده ک شمدی وفات ایلدی جون
اوله درکاهه کلنجه مقبول	روزوشب سندن الهی دیلرن

20 Hasan Ahmed Paşa Bey-zāde, *Hasan Bey-zāde Tārihi* (Metin ve İndeks – 1003 – 1045/1595 - 1635), Cilt III (hazırlayan: Şevki Nezihi Aykut), Türk Tarih Kurumu, Ankara, 2004. Pečevija o navedenom događaju ne daje detaljne informacije, već samo iz različitih hronika preuzima one podatke koji su u funkciji davanja opće slike o događajima u navedenom periodu.

21 Kod Muhameda Enverije Kadića, jednog od velikih istraživača kulturne povijesti Bosne, pored ovog tariha, nalaze se i još neke zavičajne pjesme-tarihi Derviš-paše Bajezidagića za koje Kadić kaže da ih je savnio upoređujući sa tekstom iz medžmue «*napisane rukopisom Derviš-pašinim*» (...Derviş Paşanud hatt-ı destiyle kayd olunmuş bir mecmu'adan... III:103-105). Elegiju majci djelomično je prevodio rahmetli Mehmed Mujezinović.

اولمیبو شدت دنیایه حملول
رحمت حقه ینه بولدی وصول

قیلدی مرحومه جون عقبایه سفر
موتنه دیدم او دمده تاریخ

(1010)

*Zaplači, o oko moje što oko sebe krvlju lije
O srce, prestati nemoj, ti si od njeg još tužnije
Sve što god postoji, i što veliko i malehno je
Sve što prolazi smrtno je, i sporedno i što glavno je
Kad bi smrtnik kakav vječnost imao na svijetu ovome
Poslanik bi besmrtn bio u svijetu cijelome
Melek iz gajba za moje stanje jednog dana pita
On je onaj što me ispituje, a ja onaj što se ispituje
Reče – ne, besmrtnost na ovom svijetu takva je
Da je stalno zaokupljena putom ka ahiretu, svijetu vječnome
Jer kako sada majka tvoja ovaj svijet napusti, preseli
Čuvar stiže, tebi vijest na znanje donese
Danju noću od Tebe, o Bože, onaj što nešto moli
Kad do tvoga predvorja stigne, neka primljen bude
Tako rahmetlika do života vječnoga na putovanje krenula je
Ne dopustviši da surovost ovog svijeta trajna ostane
O smrti njenogarih ja izrekoh, u to vrijeme
«Do milosti Boga Istinitoga ona iznova stiže» (1010.
/1601./02. g.)*

(preveo A. Kadrić)

Derviš-paša ponovo postaje bosanski beglerbeg 1602. godine i učestvuje u raznim bitkama. U periodu dok je bio na funkciji bosanskog beglerbega, Derviš-paša je napisao jedan kraći gazel o Bosni upućen serhatagama/graničnim zapovjednicima Bosanskog sandžaka, koji ćemo ovdje navesti kako bi što bolje predstavili Derviš-pašin historijski lik, ali i njegova rodoljubiva osjećanja u to vrijeme:²²

سابقا بوسنه بکلبی بی اولان درویش پاشا بوسنه سرحدآغلرینه کوندردکی غزلبدر بو

“Ovo je gazel koji je (raniji) beglerbeg Bosne, njegova visost Derviš-paša, poslao bosanskim serhatagama /graničnim zapovjednicima”

22 Gazel se nalazi unutar jedne medžmue u Gazi Husev-begovoj biblioteci (GHB:R-2012).

كفر ياغيه منوردر چراغی بوسنه نك
 دين اوجاغي اولسه نوله هر بوجاغي بوسنه نك
 خاگ باكندن دلاورلر قوپر آسلان كبی
 شیراژدرلر مكانيدر يتاغي بوسنه نك
 سرپلنك و ببر و قپلانك یری هر میشه سی
 كرك كافر كيردرهر كوه طاغي بوسنه نك
 طپراغي غازيلرك قانيله يوغرلمش ازل
 هشت بهشت جاوداندن وار فراغي بوسنه نك
 باغ دينك شمديكي دمده كل كلزاريدر
 تازه دورسون صولمسون يا رب بوجاغي بوسنه نك

Uljem nevjerstva osvjetljava svjetiljka, čirak bosanski
Nema veze ako domom vjere postane svaki budžak bosanski
Preko njene čiste zemlje poput lava jure junaci
Mjesto lavova i aždaha je postelja, jatak bosanski
Mjesto za glavu pantera, leoparda i tigra hrast je njen svaki
Ono što zaustavlja šakala ćafirskog jeste svaki planinski
vijenac bosanski
Toprak joj je sudba iz praiskona što se krvlju gazija zamijesi
Osam džennetskih bašči vječnih ima kraj bosanski
U sadašnjem trenu ona je ruža iz ružičnjaka za vrt din-i islamski
Svjež nek opstane nek se ne sasuši, o Bože, budžak²³ bosanski
 (preveo A. Kadrić)

U približno isto vrijeme Bajezidagić je sastavio i hronogram/ tarih posvećen kapidžibaši Mustafa-agi (MEK:III:104). Noć uoči odsudnog boja kod Csepela (Kovin Adası), na Margaretinome otoku, Bajezidagić je sastavio poznati gazel o sudbini, koji bilježi i Ibrahim Alajbegović Pečevija u svojoj hronici:

Gdje pomoći ne imade Svemoćnoga Gospodara
Tu opraviti neće ništa tisuć svjetskih pametara.
Ako Allah samo bude jednom robu na pomoći
Bilo dobro, il ne bilo, sve će mu za rukom poći

23 Bucak [budžak] = nahija, kraj. U prijepisima ovog gazela najčešća su manja grafijska odstupanja u posljednjem stihu, odstupanja koja donekle modificiraju, ali ne mijenjaju osnovnu poruku gazela.

Pažnja udes ne odbija, zalud ti je trud i muka!

Odredenu sudbu neće otkloniti tvoja ruka

(preveo Safvet-beg Bašagić).

U rano jutro 14. jula 1603. godine počela je bitka, a Derviš-paša je poginuo u borbi, negdje iza tri sata popodne. O njegovoj junačkoj pogibiji detaljnije piše Hasan Beyzade (III:762-764), a poslije njega i bosanski kroničar Ibrahim Alajbegović Pečevija.

Ibrahim Alajbegović Pečevija je iznio vrlo pohvalnu ocjenu o divanu pjesama Derviš-paše Bajezidagića na turskom, a najviše podataka dao je Fevzija Mostarac, koji govori i o divanu pjesama na perzijskom²⁴, pa čak spominje i djelo koje je napisano kao paralela na *Mesneviju* Dželaludina Rumija. Od većih djela koja su dosad kao cjelovito katalogizirana u rukopisnim zbirkama, a već poznata u literaturi, mi ćemo spomenuti sljedeća tri djela: *Murādnāma* - Rukopisi: a) Bratislava, TF 42 (475), b) Ali Emiri Manzum 1010; *Derviş Paşa İnşası* - Rukopis: Bošnjački institut - Sarajevo, Ms No 449; *Zübdetü'l-Eş'ār* - Rukopis: Istanbul, TKS - 824.

II.

ZÜBDETÜ'L-EŞ'ÂR

(Rukopis: Istanbul, TKS - 824.)

Od dosad obrađene (prevedene) Bajezidagićeve poezije treba istaknuti vrlo uspješne Bašagićeve prijevode Bajezidagićevih gazela. Nakon Bašagića javlja se pokoji prijevod Bajezidagićeva gazela ili tariha. Od većih djela za koje se zna gdje se nalaze njihovi rukopisni primjerci treba istaći poetsku vrijednost sufijskoga spjeva *Muradname* Derviš-paše Bajezidagića i faktografsku vrijednost proznog isječka koji slijedi iza fetve u odjeljku djela *Derviş Paşa İnşası* - Rukopis: Bošnjački institut - Sarajevo, Ms No 449. Nadamo se da ćemo vrlo brzo ponuditi prijevod i znanstvenu obradu *Muradname* (uz transkripciju, komentar i studiju). Očekuje se i obrada Bajezidagićevih proznih zapisa. Dok je *Muradnama* i ranije bila poznata i spominjana u literaturi, prozne bilješke i izvještaji Derviš-paše nisu spominjani do prije koju godinu unazad.

24 Iako se Bajezidagićev *Divan* pjesama na osmanskome, kao i *Divan* pjesama na perzijskom, spominje još od Pečevije i Fevzije Mostarca, nažalost, ti rukopisi još uvijek nisu poznati. Vidjeti detaljnije u: Dr. Hazim Šabanović, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnih jezicima*, Sarajevo, 1973. str. 116-129.

No, na kraju općeg osvrta na poeziju Derviš-paše Bajezidagića želimo skrenuti pažnju bosanskohercegovačke javnosti na Bajezidagićevo djelo *Zübdetü'l-Eş'âr* (rukopis: Istanbul, TKS – 824). Naime, smatramo da je za validniju i cjelovitiju ocjenu poetskog opusa Derviš-paše Bajezidagića kod nas važno upoznati se i sa ovim vrlo kratkim, ali neobičnim djelom. U Biblioteci Topkapı Saraja, u kolekciji *Revan Kitaplığı* pod brojem 824 zavedeno je djelo *Zübdetü'l-Eş'âr*. Bilješka u katalogu perzijskih rukopisa koju daje Fehmi Edhem Karatay stoji napomena da se radi o vrlo ukrašenom i pozlaćenom rukopisu visine 26 cm i širine 15,5 cm. Broji desetak redova po stranici. Prepisan je negdje oko 1582., odnosno 990. hidžretske godine. Glavna početna strana i naslov je sa pozlatom, a rukopis ima tri vrlo zanimljive "minijature". Korice su također ukrašene. Naziv djela je *Zübdetü'l-Eş'âr*. Opisuje se svečanost povodom obrezivanja sina Murata III - prinčevića Mehmeda 1582. godine.²⁵ Međutim uz navedni kataloški opis rukopisa stoji pogrešan navod da se radi o djelu Hodže Sadedina. Na početku se nalazi kasida a na prve dvije i na posljednjoj strani nalaze se pozlaćene cvjetne halke. Navedena dva djela, kako navodi Toska (1999:295), u svojim radovima spominju Orhan Şaik Gökyay i Mehmet Arslan. Ovom prilikom ne kanimo ulaziti u ocjenu pogrešnih bilješki o navedenom djelu, ocjena koje daje Zehra Toska. Naime, ona postupno i detaljno skreće pažnju i površne zaključke koji su nastali neprovjeravanjem teksta poeme, neprovjeravanjem pouzdanih izvora i rukopisa iz tog perioda. Iako se djelo pripisivalo pjesniku «Dervišu» neki su taj mahlas bez utemeljenja pripisali šejhu-l-islamu Hodži Sadedinu, učitelju Mehmeda III. Međutim, kako navodi Toska (1999:296-298), u svim izvorima, članicima i studijama o navedenom Hodži Sadedinu nigdje nema ni nagovještaja da je Sadedin koristio mahlas Derviš. Štaviše, ni u jednom autoriziranom Sadedinovom djelu nigdje se ne sreće mahlas / pseudonim Derviš. Zaključak je da se radi o pjesniku Dervišu, koji se ne zove Sadedin. Zehra Toska je detaljno prostudirala navedeni problem, konsultirala izvore, analizirala tekst rukopisa u cijelosti i došla do zaključka da je autor djela nesumnjivo neko ko ima pjesnički pseudonim «Derviš». Ona ističe da se djelo *Zübdetü'l-Eş'âr* sastoji od četiri pjesme i sljedećih cjelina: manja mesnevia na perzijskom (1a), kasida na perzijskom (3b-9a), minijatura (10a), tahmis na gazel sultana Murata III

25 Karatay, Fehmi Edhem, *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, No 1-940, İstanbul 1961., str. 275.

(10b-11b), hasbihal od 11 distiha (11b-12b). Na samom početku rukopisa nalazi se takriz koji je spjevao Sadedin Hodža, takriz u kojem veliča djelo «Šah u Derviš» (Car i derviš). Bilješke imaju nekih nelogičnosti, ali sam tekst poema ispravlja i nadopunjava praznine i nedostatke koji se javljaju u identifikaciji djela. Zehra Toska napominje da su u vrijeme Murata III bila dva pjesnika Derviša. Jedan je iz Istanbula a drugi iz Bosne, rodom iz Mostara, poznat kao Derviš-paša.

Pri identifikaciji autora djela *Zübdetü'l-Eş'âr* Zehra Toska se služi analizom teksta djela. Pjesnik govori o sebi i u kasidi na perzijskom²⁶ i u hasbihalu, na oba mjesta govoreći o svojoj ratničkoj vještini. Tako u «hasbihalu», pri kraju djela, pjesnik kaže:

Çahar sal durur kim 'adu katālünde
Bu 'abd-i kemter ider cān u dille ceng ü cidal
Mülābis-i harekāt-ı sipihrden giderek
Döküldi raht u tahammül dükendi mal ü menal ...

*Četiri godine već je kako u ratovanju s neprijateljem
Ovaj rob ubogi dušom i srcem u boj i u bojevanje ide
Postepeno preko sličnih kretnji nebesa
Prosu se popdbina i strpljenje, sve što ima nestade...*

Zehra Toska naglašava da je od svih spomenutih osoba jedino Derviš-paša iz Mostara učestvovao u borbi, i jedino je on tako dugo bio u borbama. Sadedin nije imao takvih sklonosti, dok Derviš iz Istanbula nije napuštao svoje mjesto pisara i defterdara. Potom je Zehra Toska uzela bilješke Sadedina Nüzhetā Ergüna i odlomke iz tezkire Kınalızadea, uspoređujući neke odlomke iz djela *Muradname* i djela *Zübdetü'l-Eş'âr*. Osim toga iz takriza izdvaja konstrukciju «Šah i Derviš» i otkriva iste konstrukcije, stil i misli koje se nalaze u spomenuta dva djela. Sličnosti u ta dva djela su velike. Zanimljiv je i sljedeći bejt u kojem Sadedin hvali Derviš-pašinu poeziju:

Be-nazm-āverde behr-i šah Derviş
Medihi bih zi nazm-i Şah u Derviş

---

26 Hame der-kargeh-i 'adl be-karend u mera
Fikr karist mera niz mu'attal me-guzar
Ta der eyyam-i sa'adat-ı bu hemçün digeran
Rayet-i feth keşem ber-ser-i duşman her bar...

Derviš je ljepšim stihom za padišaha
Sastavio panegirik ljepši od «Padišaha i Derviša»

Za navedeni distih Toska ističe da on dodatno potvrđuje kako je Sadedin ocijenio da je kasida suriya spjevana na perzijskom jeziku u djelu *Zübdetü'l-Eş'âr* puno uspjelija u hvaljenju sultana Murata nego što je to medhija "Šah i Derviš" (a koja je zapravo poglavlje iz *Muradname*, gdje Derviš-paša hvali istog sultana).

Nakon opisa takriza, Zehra Toska daje pojedinačno transkripciju, stih po stih, 64 bejta (128 stihova) Bajezidagićeve kaside na perzijskom jeziku. Daje i detaljne komentare uz svaki stih, objašnjava Derviš-pašine aluzije u stihovima. Doista ova Bajezidagićeve *kaside-i suriye* (kasida ceremonijalna) zaslužuje posebnu pažnju i stilističku analizu sa različitih aspekata.

Sadržaj kaside je sljedeći: priziva se Božiji beričet na lijepi zijafet sa tragovima vječne sreće, a radost skupu onih koji imaju čast gledati te visoke klase ljudi, poredi se proslava sa oživljavanjem ruševina na svim stranama svijeta a onaj koji unosi život je sam sultan. Veliča se čistoća neba i dobročinstvo visokog skupa: njegovo sunce i mjesec postaju ruže a zvijezde cvjetovi. Između se njiše, kruži i pokazuje stas taj visoki skup koji zajedno stoji sa zvijezdama. Razigran je sabahski vjetrić, on rasipa mirise po skupu, otvara srce mirisom, dušama daje radost i ushićenje, zrak je pun miska koji oživljava srca. Po danu se toliko puno amber i drvo ud pale, a po noći varnice koje nebo obasjavaju, iz svjetlosti i dima nastaje novi svijet, niko više ne pravi razliku između noći i dana. Prema nebu je toliko svjetlećih rasprskavajućih materija poslato da se svo nebo pretvorilo u varnice i munje, a nebeska sazviježđa su se tako silno potresla da su se čak i šejtani prepali i počeli tražiti spas od tih varnica. S jedne strane blistaju lica boje ruže poput obraza prijatelja, a sa druge strane uzdižu se mladice koje liče na stas voljenih osoba. Padišah se poredi sa Džemom, a zvijezde koje promatraju zijafet od čuđenja se pretvaraju u obične ukrase. Na isti način se hvali osvajanje sultana Murata u ovom djelu i u *Muradnami*. Razlika je i u tome što se sablja poistovjećuje i uspoređuje sa varnicama i munjama prilikom proslave zijafeta.

Potom dolazi dio kaside gdje se Bajezidagić izravno obraća sultanu Muratu III sa najvećim poštovanjem, epitetima i biranim konstrukcijama. Hvali se sultanova pravednost i darežljivost bez kraja, uspoređuje se sa obla-

kom darežljivosti. Hvali se vladarska milost i oprost. Prelazi se na konkretni povod za pisanje kaside. Dvor gdje se održava zijafet poredi se sa čoškom u duši, u srcu, a zatim se hvali princ Mehmed III, govori se kako njegovo postojanje smiruje svijet. Princ zaslužuje posebno poštovanje. Sunećenje nije bol, ono je sveta simbolika – svježi list ruže potkresan sabljom moći. Dok ujutro blagi povjetarac puše, svijetu se prvi put ukazuje prilika da ugleda taj novi pupoljak. Sofra se poredi sa trpezom koja je spuštена Isa-pej-gamberu i njegovim bliskim sljedbenicima. Večernji ukrasi i baklje poredе se sa aždahama koje bljuju varnice. Neke su varnice kao svjetleće zmije.

Slijedi dio kaside u kojem Derviš-paša iznosi svoje vlastito stanje i žali se na nedaće ovog vremena, pjesnikova duša je napačena, rane su umotane u zulum, duvak srca sav je izgreban. Krv je ispunila Derviš-pašino srce, kako shvatiti značenje riječi! Ko je onaj koji će shvatiti i na kraju dovesti pjesnika do smiraja. Strpljenje je nestalo, želje su preširoke, beskrajan je put nade, sudbina loša, zdravlje narušeno, poslovi jako teški, nema pomoćnika, stanje pjesnika liči na stanje onih koji su svoj put izgubili u mrkloj noći. Svako traži svoje pravo, a pjesnik samo jedno traži: pažnju sultana – da ga sultan ne napusti. Pjesnik želi da bude sa carem i u dobru i u zlu, i u svečanostima i u osvajanjima i borbama. Pjesnik pita znalca iz svijeta nepoznatog (gajba) za medžmuu (zbirku pjesama), a dobija kao odgovor stihovani tarih koji označava 990./ 1582. godinu. Pjesnik nastavlja sa monologom tipičnim za te gazzule: *do kada ćeš se to, o Dervišu, žaliti na nesreću!? Konačno je stiglo vrijeme za molbu i pokajanje, ruke podigni, koliko god da okolo blistaju svjetiljka sunčeva i mjesечеva, koliko god da se uočavaju skupovi zvijezda, koliko god da se pokazuju sjene zelenila što osvaja srce, koliko god da ruku pružaju listovi borova koji podsjećaju na svetu «bijelu ruku» Musaovu, dokle god si živ – nek Allahova milost bude nad tobom! Ti si stablo ruže sreće, nek ti uvijek daju crvenu ružu a princ u tvome ružičnjaku nek sretan bude!*

Nakon detaljne analize kaside, Zehra Toska daje i latiničnu transkripciju spomenute Bajezidagićeve kaside koja je izvorno pisana na perzijskom jeziku. Potom slijede faksimili čitavog djela, uključujući i Bajezidagićev tahmis i hasbi-hal koje Zehra Toska nije uopće obrađivala u svome članku. U radovima što slijede kanimo obrađivati spomenute pjesme pojedinačno i detaljno.

IZVORI I LITERATURA

a) Rukopisni izvori

- *ZÜBDETÜ'L-EŞ'ÂR*, Istanbul, TKS (Revan Ktp. 824).
- *MURÂDNÂME*, İstanbul – BMK (Ali Emiri Manzum Eserleri 1010).
- *MURÂDNÂME*, Bratislava – Nacionalna biblioteka, TF 42 (475)
- *TÂRÎH-I ENVERÎ*, Muhamed Enveri Kadić, Orijentalni institut u Sarajevu

b) Objavljeni izvori

- Kınalı-zade, Hasan Çelebi, *Tezkiretü's-Şuarâ*, I. Cilt (hazr. İbrahim Kutluk), Türk Tarih Kurumu, 1989.
- Peçevî, İbrahim, *Historija* (prev. Nametak Fehim), Sarajevo, 2000.
- Selanikî Mustafa Efendi, *Tarih-i Selanikî* (1003-1008/1595-1600), II, (haz. Mehmet İpşirli), Türk Tarih Kurumu, Ankara 1999.
- *Vakufname iz Bosne i Hercegovine (XV i XVI vijek)*, Orijentalni institut u Sarajevu, Sarajevo, 1985.

c) Literatura

- Bašagić, Safvet-beg, *Bošnjaci i Hercegovci u islamskoj književnosti. Znameniti Hrvati, Bošnjaci i Hercegovci u turskoj carevini* (prir.), Svjetlost, Sarajevo, 1986.
- Handžić, Mehmed, *Izabrana djela, Knjiga I.* (urednik i prir. Esad Duraković), Sarajevo, 1999.
- Karatay, Fehmi Edhem (1961) *Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi Farsça Yazmalar Kataloğu*, No 1-940, İstanbul.
- Mehmed Süreyya, *Sicill-i Osmânî*, II, İstanbul, 1311.
- Mujezinović, Mehmed, *Islamska epigrafika Bosne i Hercegovine. Knj. 3, Bosanska krajina, Zapadna Bosna i Hercegovina*, Sarajevo, 1998.
- Nametak, Fehim, *Pregled književnog stvaranja bosansko-hercegovačkih Muslimana na turskom jeziku*, Sarajevo, 1989.
- Sāmī, Şemseddin, *Ḳāmûsu-l A'lām. Tārîh ve Coğrafyâ Lugatı*, III, İstanbul 1308.

- Šabanović, Hazim, *Književnost Muslimana BiH na orijentalnim jezicima*, Sarajevo, 1973.
- Toska, Zehra "Bir Armağan Zübdetü'l-Eş'ar" u: *Prof. dr. Nihad M. Çetin'e Armağan*, Edebiyat Fakültesi Basımevi, İstanbul, 1999.
- *Život, djelo i vrijeme Derviš-paše Bajezidagića*: naučni skup 10. i 11. oktobar 2003. godine u Mostaru

Ključne riječi: dvorski pjesnik, mistik, historijska ličnost, bosanski beglerbeg, zadužbine, Murat III, smrt u boju, Kavin Adas, djela

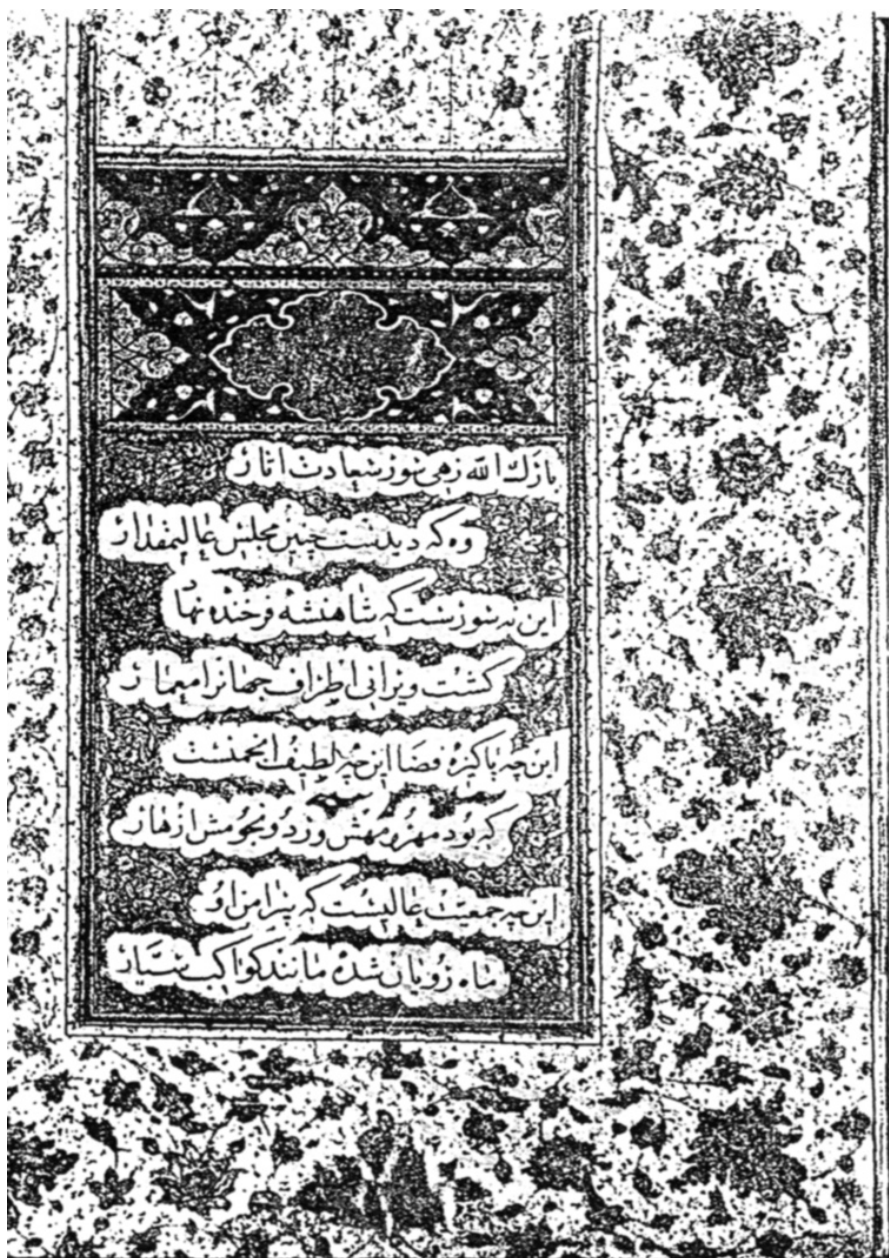
Summary

Derviš-pasha Bajezidagić and his work "*Zubdetu'l Es'ar*"

In this short work we shall try, by using the autobiographical poetry of Derviš-pasha Bajezidagić, to point out on Derviš-pasha as a poet and Bosnian *beglerbey*. Further we will turn attention to one of Bajezidagić's works, which is now unknown in bosnian-herzegovina literary history. The work is entitled "*Zubdetu'l-Es'ar*" (manuscript: Topkapi Saray Muzesim Kpt. REVAN – No. 824), which was presented to the public by Karatay, in his Catalogue, wrongly attributed to Sadeddin, while correction on this was given by Zehra Toska. She showed that it was instead, the work of Derviš-pasha Bajezidagić from town of Mostar, who was in 1582 at the time of writing this work, a scholar at the Court, and fifteen years later become a bosnian *beglerbey*.²⁷

---

27 Toska, Zehra, "Bir Armağan Zübdetü'l-Es'ar". *Prof. dr. Nihad M. Çetin'e Armağan*. İstanbul. Edebiyat Fakültesi Basımevi, 1999, 293-358.

Faksimil

Derviş Paşa, ZÜBDETÜ'L-EŞ'ÂR (prva strana)
Topkapı Sarayı Müzesi (Revan Ktp. 824), Istanbul